

Warszawa, 6.02. 2022 r.

dr hab. prof. ASzWoj Piotr Grochmalski
Instytut Studiów Strategicznych
Wydział Bezpieczeństwa Narodowego
Akademii Sztuki Wojennej
00-910 Warszawa
Al. gen. A. Chruściela „Montera” 103

**Recenzja habilitacyjna dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego
dr. Bartosza Hordeckiego**

W ramach postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego Panu dr. Bartoszowi Hordeckiemu zostałem wskazany przez Radę Dyscypliny Naukowej jako recenzent. W konsekwencji Rada Naukowa dyscyplin: nauki o polityce i administracji, nauki o komunikacji społecznej i mediach oraz nauki o bezpieczeństwie Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, w myśl art. 221 ust. 5 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o Szkolnictwie Wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.) powołała mnie w skład komisji habilitacyjnej. Przesłana przez Habilitanta dokumentacja spełnia, od strony formalnej, ustawowe wymogi, a przedstawione publikacje z dorobku naukowego Habilitanta uznaję za wystarczające do oceny.

Zgodnie z wymaganiami określonymi w art. 219 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o Szkolnictwie Wyższym i nauce (Dz.U.2021.0.478) Bartosz Hordecki posiada stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, który uzyskał w roku 2009 jak również stopień doktora nauk prawnych, osiągnięty pięć lat później na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie. Należy więc stwierdzić, iż wymogi art. 219 ust. 1 Habilitant spełnia z nadatkiem. Co nie mniej istotne – obie rozprawy

doktorskie obejmują obszar rosyjskiej myśli społeczno-politycznej, prawnej i filozoficznej XIX w.

Życiorys naukowy Habilitanta

Dr Bartosz Hordecki, z uwagi na swoje wykształcenie, może uchodzić za badacza epoki renesansu. Jest bowiem politologiem, filozofem i prawnikiem. To szczególne połączenie wrażliwości, intelektualnej ciekawości wobec świata, z badawczą pasją, a przy tym autodyscypliną formalną cechuje całą jego drogę naukową. W 2004 r. uzyskuje stopień magistra na kierunku politologia (specjalność – politologia, stosunki międzynarodowe) wyjątkowo dojrzałą pracą „Historiozofia Mikołaja Bierdiajewa” napisaną pod kierunkiem prof. dra hab. Jacka Sobczaka. Obroni ją w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Cała jego dalsza droga naukowa będzie już związana głównie z tym miejscem. Tu też w 2009 r. uzyska stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce za rozprawę doktorską „Retoryka w twórczości słowianofilów rosyjskich” także napisaną pod kierunkiem profesora Jacka Sobczaka. Rok później, w Instytucie Filozofii tego samego wydziału, uzyska stopień magistra filozofii za pracę „Mikołaj Bierdiajew wobec antropologii filozoficznej młodego Karola Marksa” powstałą pod kierunkiem prof. UAM, dr. hab. Edwarda Jelińskiego. Dwa lata później, na Wydziale Prawa i Administracji tej samej uczelni obroni pracę magisterską „Wolność sumienia i religii/ wolność sumienia i wyznania w płaszczyźnie retorycznej, której promotorem był prof. dr hab. Krzysztof Krasowski. A w 2014 r. uzyskał stopień doktora nauk prawnych na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie w oparciu o pracę „Państwo i prawo w XIX wiecznej rosyjskiej myśli politycznej” powstałej pod kierunkiem profesora Jacka Sobczaka. Imponująca jest dynamika owego rozwoju naukowego Habilitanta i jego przemyślana komplementarność. Być może wynika ona z dostrzegalnej ontyczności jego postawy badawczej, spajającej ją w wymiarze epistemologicznym. Skutkuje to otwartością na dialog interdyscyplinarny jako swoisty nakaz epistemologiczny. Stąd z jednej strony fascynacja badawcza Habilitanta nad kulturą polityczną Rosji od kształtowania się jej podstawowych kategorii do czasów współczesnych, a z drugiej badania obszaru komunikacji społecznej, a także międzykulturowego dialogu. Sam Habilitant, poza dorobkiem naukowym przedstawionym do oceny, dostrzega trzy obszary tematyczne: obejmujące publikacje ukazujące przemianę rosyjskiej kultury politycznej od XIX do XXI w.

rozszerzone o analizę państw byłego obszaru postsowieckiego (22 publikacje w językach: rosyjskim, angielskim, polskim) ; skupiające się na komunikacji społecznej, w szczególności na retoryce politycznej i medialnej oraz ewolucji pojęć społeczno-politycznych (31 publikacji w językach: rosyjskim, angielskim, polskim); skupiające się na aspektach „aksjologicznych, deontologicznych oraz etycznych bądź moralnych, związanych z rozwojem zaawansowanej cywilizacji technicznej” (Autoreferat Habilitanta, s. 37) – 29 publikacji w językach: rosyjskim, angielskim, polskim.

Dr Bartosz Hordecki, po uzyskaniu doktoracie w zakresie nauk o polityce, jest współautorem 5 monografii i uczestniczył w 101 konferencjach naukowych w tym w 20 międzynarodowych (Sarajewo, Ottawa, Poznań, Moskwa, Brisbane, Amsterdam, Kraków, Toruń, Kijów) podczas których wygłosił referaty. Uczestniczył też w 12 zakończonych już grantach badawczych (wykonawca, ew. koordynator), a jeden jest nadal realizowany. Odbił 12 staży zagranicznych – ich łączna długość wynosiła 86 dni.

Ocena merytoryczna głównego osiągnięcia naukowego

W ramach warunków nadania stopnia doktora habilitowanego, które określa art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r. poz. 85 z późn. zm.) habilitant przedstawia do oceny zwarty projekt badawczy, który realizowany jest od 2009 r. (po uzyskaniu przez B. Hordeckiego stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie nauki o polityce) pt. ***Konceptualizacje i przemiany polityki językowej oraz polityki symbolicznej w Federacji Rosyjskiej – między różnorodnością a unifikacją.*** Składają się nań monografia: B. Hordecki, *Marząc wielki, śniąc potężny... Aspekty narracyjne współczesnej rosyjskiej polityki językowej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2021, ss. 402; ISBN 978-83-232-3881-2 (wersja drukowana); ISBN 978-83-232- 3882-9 (PDF); ISSN 0137-141X, która spełnia ustawowe warunki formalne (monografia naukowa wydana jest przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie **art. 267 kryteria ewaluacji jakości działalności naukowej** ust. 2 pkt 2 lit. A), a także 12 publikacji w czasopismach naukowych i rozdziałów w publikacjach zbiorowych, wymienionych poniżej enumeratywnie, (obejmują artykuły z lat 2012-2020):

1. B. Hordecki, Znaczenie Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej w kontekście współczesnej rosyjskiej narracji politycznojęzykowej, w: B. Hordecki, A. Jach (red.), „Quo vadis Eurazjo? W

poszukiwaniu nowych dróg partnerstwa”, Wydawnictwo WNPiD UAM, Poznań 2020, s. 117-137, ISBN 978-83-66740-14-3

2. B. Hordecki, W kwestii konfliktogennego potencjału pojęcia „Wielka Rewolucja Rosyjska”, w: B. Garczyk, P. P. Repczyński (red.), „Rok 1917 w Rosji. Carat – rewolucja – nowa rzeczywistość. Szkice i studia”, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019, s. 415-452, ISBN 978-83-66220-08-9

3. B. Hordecki, Studia nad politykami językowymi obszaru postradzieckiego – wybrane uwagi metodologiczne, w: T. Wallas, K. Urbaniak, K. Hajder (red.), „Człowiek, gospodarka, społeczeństwo. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Jerzemu Babiakowi”, Poznań 2019, s. 145-152, ISBN 978-83-65817-59-4

4. B. Hordecki, Language Policies as an Instrument of Shaping and Rhetoricizing Mutual Relations in the Post-Soviet Region, „Przegląd Politologiczny” 2019, nr 2, s. 79-93, ISSN 1426-8876

5. B. Hordecki, Farewell to the Past Century? Russian Authorities and Society Considering the One Hundredth Anniversary of Aleksandr Isayevich Solzhenitsyn’s Birth, „Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2019, vol. 16, nr 5(62), s. 237-253, ISSN 1733-6716

6. B. Hordecki, Współczesne elity rosyjskie wobec przyczyn i następstw rozpadu ZSRR, w: E. Lesiewicz, P. Stachowiak (red.), „Dezintegracja i upadek ZSRR w perspektywie ćwierćwiecza, Wydawnictwo WNPiD UAM, Poznań 2019, s. 91-107, ISBN 978-83-65817-72-3

7. B. Hordecki, Kilka uwag na temat tradycji i innowacji lingwistycznych w rosyjskich polemikach dotyczących kierunków imperialnej polityki językowej (XVIII-XIX wiek), „Sensus Historiae” 2018, nr 4, s. 215-227, ISSN 2082-0860

8. B. Hordecki, Polityzacja filmu Aleksieja Bałabanowa Brat 2 w kontekście przemian wyobrażeń zbiorowych w Rosji i na Ukrainie, w: M. Skarżyński, I. Andruszkiewicz (red.), „Media w systemie bezpieczeństwa narodowego”, Wydawnictwo WNPiD UAM, Poznań 2015, ISBN 978-83-62907-64-9, s. 67-76

9. B. Hordecki, Założenia strategiczne polityki narodowościowej Federacji Rosyjskiej, w: J. Marszałek-Kawa, E. Kaja (red.), „W poszukiwaniu azjatyckiej tożsamości. Dylematy i wyzwania”, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2014, s. 262-282, ISBN 978-83-7780-940-2

10. B. Hordecki, Wokół dyskusji nad ujednoczeniem szkolnej recepcji historii w Federacji Rosyjskiej, „Sensus Historiae. Studia Interdyscyplinarne” 2014, nr 3, s. 103-134, ISSN 2082-0860

11. B. Hordecki, Motywy misjonistyczne w orędziach prezydenta do Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej, w: S. Gardocki (red.), „Obszar byłego ZSRR. Klęska demokracji czy transformacja?”, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 55-74, ISBN 978-83-7780-813-9

12. B. Hordecki, Rosyjskie jubileusze jako zjawiska retoryczno-ironiczne, „Przegląd Politologiczny” 2012, nr 3, s. 125-134, ISSN 1426-8876

Ustawodawca, w ramach wskazanych wyżej warunków nadania stopnia doktora habilitowanego, które określa art. 219 ust. 1 pkt. 2 stwierdza, iż habilitant jest zobowiązany, do wskazania znacznego osiągnięcia naukowego w formie monografii naukowej spełniającej określone wymogi formalne lub cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych. Należy podkreślić, iż zamiast alternatywy określonej przez Ustawodawcę w art. 219 ust. 1 pkt. 2, dr Bartosz Hordecki przedstawia koniunkcję, a więc - od strony formalnej – spełnia wymagania ze znaczącym naddatkiem. Podzielim opinię Habilitanta, iż przedstawiony cykl 12 artykułów w wielu wymiarach, jest integralnie powiązany z Monografią i pokazuje jej potencjał interpretacyjny do wydarzeń w obszarze szeroko pojętej przestrzeni post-sowieckiej. Przykładem jest artykuł „Znaczenie Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej w kontekście współczesnej rosyjskiej narracji politycznojęzykowej”. Dr B. Hordecki przekonująco ukazał projekt Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej jako przestrzeń nadającą językowi rosyjskiemu uprzywilejowaną pozycję w całej strukturze komunikacji i organizacji EUG. Z kolei w tekście „Language Policies as an Instrument of Shaping and Rhetoricizing Mutual Relations in the Post-Soviet Region” Habilitant przedstawia jak bardzo zróżnicowana jest przestrzeń językowa byłego obszaru imperium sowieckiego i jakie generuje obszary konfliktu na styku systemów kulturowych. W świetle dramatycznie narastającego konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, szczególnie cenna jest analiza rosyjskiej i ukraińskiej polityki językowej jaką przeprowadził Habilitant. Wyjątkowo ciekawym i oryginalnym studium jest artykuł „Założenia strategiczne polityki narodowościowej Federacji Rosyjskiej”, w której dr B. Hordecki dokonał pogłębionej analizy wybranych przez siebie dokumentów o charakterze strategicznym, uznając, iż w warstwie normatywno-ideologicznej zawierają one projekt, realizowanego przez aparat władzy, przyszłego państwa rosyjskiego.

Ocena merytoryczna monografii „Marząc wielki, śniąc potężny... Aspekty narracyjne współczesnej rosyjskiej polityki językowej” jako głównego osiągnięcia naukowego

Monografia „Marząc wielki, śniąc potężny... Aspekty narracyjne współczesnej rosyjskiej polityki językowej”, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2021, ss. 402, przedkładana przez habilitanta do oceny, jako główna składowa osiągnięcia naukowego, jest bezsprzecznie ambitnym projektem badawczym, który – z uwagi na obszar badawczy i zawarte konstatacje teoretyczne –

wpisuje się w samo sedno toczącego się międzynarodowego dyskursu, którego istotą jest próba interpretacji i zrozumienia aktywności Rosji w wymiarze polityki wewnętrznej i międzynarodowej, i przejętej przez nią strategii. Kreowane zagrożenie regionalne i globalne przez Federację Rosyjską powoduje, iż podejmowane są, przez szereg środowisk analityczno-naukowych na świecie, próby interpretacji działań Rosji. Wielki wysiłek jest skupiony na deskrypcji przekazu i kodów kulturowych. Autor proponuje, poprzez badanie polityki językowej Rosji, dokonanie interpretacji narracji realizowanych przez władze FR.

Zwraca przy tym uwagę wielką konsekwencją, z jaką Habilitant, w swoim procesie kształtowania warsztatu badawczego, skupiał się na obszarach, realizowanej przez Rosję, ZSRR i FR polityki językowej i polityki symbolicznej. Bezsprzecznie dr BARTOSZ HORDECKI posiada dorobek naukowy sytuujący go w gronie politologów, którzy z ogromną konsekwencją badają od niemal dwóch dekad obszar interakcji kulturowo-politycznej i filozoficznej w przestrzeni sowiecko-rosyjskiej. Z racji na swoje badawcze zainteresowania z uwagą od szeregu lat obserwuję naukowy rozwój dr B. Hordeckiego. Cechuje tego uczonego niezwykła intuicja, a także pokora badawcza i cierpliwość w docieraniu do prawdy esencjonalnej. Nie spotkałem dotąd wśród osób, których dorobek naukowy recenzowałem, tak konsekwentnie, z takim rozmachem, ale też profesjonalizmem, budowanej drogi rozwoju kompetencji badawczych.

Zaznaczyć należy, iż monografia Autora jest, w europejskiej i światowej literaturze przedmiotu, dziełem unikalnym – nie tylko z uwagi na użytą metodologię instytucjonalizmu historycznego do analizy ewolucji procesów narracyjnych i w ramach przemian rosyjskiej polityki językowej realizowanej od początku istnienia Federacji Rosyjskiej do roku 2021, ale także z uwagi na szeroką perspektywę dokonanej analizy porównawczej obejmującej także dzieje rosyjskiego i radzieckiego imperium. Nie mniej istotne jest ukazanie, w dynamicznym procesie, owego modelowania i aktywacji języka narracji poprzez strukturę polityczną państwa rosyjskiego, a więc przedstawienie, w wymiarze struktury instytucjonalno-sieciowej, w jaki sposób proces ten jest modelowany przez agendy państwa i w jaki sposób następuje ich ewolucja. To pozwala też ukazać znaczenie tego procesu i jego rolę w systemie politycznym FR. Godne podkreślenia jest też instytucjonalno-sieciowe podejście do problemu. Wystarczy obserwacje te przełożyć na instrumenty centralizacji pewnych funkcji państwa, jego defederalizacji, by ujrzeć wyraźnie widoczną koincydencję tych procesów i ich wzajemną zależność.

Wewnętrzna struktura monografii jest logiczna i dobrze dobrana do przedstawienia wyznaczonych przez Autora celów badawczych. Składa się z trzech zasadniczych elementów – części teoretycznej (R I), historycznej analizy narracji w carskiej Rosji i Związku Sowieckim (R. II i R. III), zasadniczego segmentu badawczego (R. IV, R V., R. VI, R VII). Kluczowe rozdziały są przekonujące – zarówno ze względu na swoją strukturę jak i dokonaną analizę badawczą. A „Wstęp” jak i „Zakończenie” są rozbudowane i merytorycznie ważne.

Cenne jest w Monografii dostrzeżenie istotnej ciągłości realizowanej przez Petersburg i Moskwę polityki historycznej. Autor dostrzega nawet element wyjątkowo rzadko podnoszony w analizach – istotnej koincydencji stalinowskiej polityki językowej z putinowską. Widać je na planie schematów historycznych i celów ich wykorzystania. Stalin, w drugiej połowie lat 30. XX sam dał sygnał do uczynienia ze słowa „ojczyzna” kluczowego elementu narracyjnego. Wprowadzono też wówczas przez sekretariat KC KPZS wątek chrystianizacji Rusi Kijowskiej, negując wcześniejszą agresywną politykę historyczną deprecjonującą to wydarzenie. Decyzją Stalina wskazano ks. Dymitra Pożarskiego i kupca Minina, jako istotne postacie historyczne, mimo, iż w panteonie carskiej Rosji, owi „wybawcy” Moskwy z rąk polskich w 1612 r., pełniły istotne, symboliczne znaczenie. Widać wyraźne podobieństwa do kreacji tego tematu narracji w polityce Putina, czego konsekwencją jest stworzenie w 2004 r. tzw. Dnia Jedności Narodowej, jako najważniejszego narodowego święta Rosji. Jest ono obchodzone w rocznicę owego wydarzenia z 1612 r., w wymiarze ideologicznym zastępując sowieckie świętowanie rocznicy wybuchu rewolucji bolszewickiej. Warto zwrócić uwagę, iż ten rodzaj logiki narracyjnej Rosja rozprzestrzeniła na obszar swojego oddziaływania. Aleksandr Łukaszenka ustanowił na Białorusi 17 września 1939 r., a więc dzień realizacji ustaleń paktu Ribbentrop-Mołotow, jako Dzień Jedności Narodowej.

B. Hordecki dostrzega, iż - w wymiarze polityki językowej – istnieje pewne jądro narracyjne, wspólne dla carskiej, sowieckiej i jelcynowsko-miedwiediewowsko-putinowskiej Rosji. Mocną stroną pracy jest jej instrumentarium metodologiczne a także bardzo rozbudowane i precyzyjnie określone pytania badawcze. Siedem pytań podstawowych jest zinstrumentalizowane do postaci 36 pytań szczegółowych. Struktura pracy jest podporządkowana strukturze podstawowych pytań badawczych. To bardzo porządkuje i systematyzuje pracę. Z pewnością zabieg ten mógłby być także zastosowany przy wewnętrznej konstrukcji rozdziałów, ale rozumiem dokonany wybór

przez Autora, aby „złamać” ten schemat, który potencjalnie zbyt bardzo mógłby ograniczać Jego swobodę badawczą. Wstęp Monografii jest bardzo rozbudowany (s. 19), ale napisany jest spójnym językiem i w jasny, przekonujący sposób, ukazuje zarówno kluczowe kwestie metodologiczne jak i wyznaczone cele badawcze. Jest też on zintegrowany z „Zakończeniem” (s.10) w wymiarze merytoryczno-metodologicznym i poznawczym.

Habilitant twierdzi, iż praca ma przynieść odpowiedź na pytanie „jakie wyobrażenia i postawy wobec rzeczywistości politycznojęzykowej agendy federalne usiłowały promować w rosyjskim dyskursie publicznym ostatnich trzech dekad. Z powyższym wiąże się refleksja dotycząca znaczenia symbolicznego, które władze FR 11 nadają językom obecnym w rosyjskiej przestrzeni komunikacyjnej, w tym zwłaszcza językowi rosyjskiemu. Tym samym praca stanowi prezentację ogółu zabiegów narracyjno-komunikacyjnych, które władze federalne Rosji stosują, by oddziaływać na wybory politycznojęzykowe społeczeństwa rosyjskiego, a także kształtować jego kulturę językową”. Z satysfakcją stwierdzam, iż – w wyniku ogromnego rozbudowania instrumentarium w postaci 36 pytań szczegółowych – Autorowi udało się ze znaczną nawiązką zrealizować zasadniczy cel badawczy. Dzieło to ma szansę stać się fundamentalną monografią w obszarze badań nad rosyjską polityką językową i logiką polityki rosyjskiej narracji. Imponuje też wysoki poziom teoretyzacji analizowanej problematyki. Kluczową rolę pod tym względem spełnia R. I, liczący 53 s. (najdłuższy w publikacji), w który Habilitant skupia się na analizie dyskursu badawczego dotyczącego relacji między państwem, a jego polityką językową i przyjmowanych postaw badawczych wobec owej problematyki. R. II i R. III – w intencji Autora – miały ukazać zasadnicze, historyczne źródła współczesnej rosyjskiej narracji w zakresie polityki językowej. Habilitant stanął przed trudnym wyzwaniem ze względu na ogromną skalę materii badawczej, ale dokonując zasadniczej syntezy, trafnie scharakteryzował zasadnicze elementy kształtującej się rosyjskiej polityki językowej, w której istniał też „polski” epizod za cara Fiodora III Romanowa w XVII w., który miał swoją kontynuację po rozbiorach Rzeczypospolitej (ogromny wpływ na XIX-wieczną rosyjską politykę językową miały wydarzenia związane z rosyjską kampanią Napoleona. Połowę jego wojsk stanowiły formacje polskie. Rosja uznała, iż wydarzenia te zagroziły jej integralności terytorialnej. Dlatego, po pokonaniu armii Napoleona, zastosowała „miękką” politykę językową wobec Polaków, a także Ukraińców i Białorusinów. Zdaniem Michaiła Hellera, to silna tożsamość kulturowo-językowa Polaków była tym impulsem, który doprowadził do potrzeby samoidentyfikacji i określenia kulturowo-językowej tożsamości Rusi. Ale dopiero powstanie styczniowe spowodowało zasadniczy zwrot

rosyjskiej polityki językowej. Za jedno z głównych zagrożeń uznano język ukraiński – istotnym elementem w tej rywalizacji był tzw. Okólnik Wałujewa z 1863 r., który – jak podkreśla Serhij Płochij- „...miał zapobiec dystrybucji tekstów w języku ukraińskim wśród chłopstwa i prostego ludu”¹. Autor dokonuje bardzo solidnej analizy polityki językowej w carskiej Rosji. Habilitant podziela opinię Anety Pawlenko, „że stosunek władz imperialnych do kwestii językowych nie był czymś stałym, lecz ewoluował w odpowiedzi na zmieniające się okoliczności”². Odwołuje się też do dokonanej przez tę autorkę systematyzacji okresów carskiej polityki językowej i poddaje je krytycznej analizie. Szczególną wartością jest ukazanie przez Habilitanta polityki językowej Rosji wobec wielu grup etnicznych imperium Romanowów, a także scharakteryzowanie wypracowanego wówczas instrumentarium narzędzi narracyjnych, które miały ukazywać wyższość języka rosyjskiego ponad inne języki. W R. II Habilitant ukazał zmienność zasadniczej narracji w obszarze polityki językowej bolszewików – od odejścia od carsko-imperialnej polityki językowej, po zwrot do elementów tradycji epoki Romanowów, by znów powrócić do nurtu sowietyzacji społeczeństwa poprzez narrację językową. Doskonale jest przeanalizowany przez Habilitanta wątek latynizacji języka rosyjskiego, a także funkcjonowania komisji Jakowlewa. W pewnym momencie Autor stwierdza „Kilka lat później, w 1936 r. latynizacja zakończyła się w całym ZSRR. W nowych warunkach uznano, iż wszystkie języki w Związku powinny być zapisywane alfabetami dla której podstawą ma być cyrylica”³. Ten problem powróci po upadku Związku Sowieckiego i dynamicznej rywalizacji republik autonomicznych w Federacji Rosyjskiej o stopień ich kulturowej i prawnej odrębności, a nawet pełnej niezależności (Czeczenia). Jego istotą jest bowiem kwestia usytuowania rosyjskiego języka w państwie, co Habilitant ukazuje na przykładzie zmian art. 68-69 Konstytucji FR w ramach współczesnej polityki językowej realizowanej przez władze Rosji. Pojawia się szersza refleksja, którą uwypuklił Habilitant, iż rosyjska polityka językowa w swojej historycznej ewolucji zwykle stosowana była aby ukryć instrumentalne cele polityczne decyzyjnego centrum. Dr B. Hordecki w zakończeniu swojej monografii trafnie zauważa, iż „Marginalizuje się lub wręcz przemilcza te aspekty rozwoju

---

¹ S. Plochy, *Kwestia rosyjska. Jak budowano naród i imperium*, Kraków 2019, s. 172

² B. Hordecki, *Marząc wielki, śniąc potężny... Aspekty narracyjne współczesnej rosyjskiej polityki językowej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2021, s. 87.

³ Tamże, s. 133.

ruszczyzny, które wiążą się z użytkowaniem jej przez państwo rosyjskie w charakterze instrumentu wynaradawiania i realizacji polityki imperialnej”⁴.

Waga drugiego i trzeciego rozdziału doskonale jest widoczna gdy Habilitant przechodzi do zasadniczego obszaru swojej analizy – a więc instrumentarium narracyjnego w ramach współczesnej polityki językowej FR. Szczególny nacisk kładzie na pozycję instytucji prezydenta. Analizuje ją w dwóch rozdziałach – zarówno w wymiarze prawnego instrumentarium jak i kanałów narracyjnych wykreowanych przez kolejnych prezydentów FR. Dr B. Hordecki podkreśla jakościową i ilościową różnicę w ilości instrumentów narracyjnych wykorzystywanych przez W. Putina w stosunku do B. Jelcyna i D. Miedwiediewa. Habilitant trafnie wskazał kluczowe *kanały promocji prezydenckiej narracji politycznojęzykowej*. Cieszy mnie, iż w tym kontekście Autor dokonał także analizy Fundacji „Russkij Mir”, uznając, iż jest „szczególnym instrumentem” w owym spectrum kreowania przez ośrodek prezydencki polityki językowej. Oczywiście można toczyć dyskurs dotyczący ewentualnego poszerzenia owego pola analizy o takie kanały narracyjne Kremla jak „Klub Wałdajski”, gdzie Putin porusza także kwestie rosyjskiej polityki językowej czy noworoczne wystąpienia prezydenckie (tę formułę wykorzystał Jelcyn do przekazania tymczasowej władzy prezydenckiej Putinowi). Ale w istocie takie mnożenie bytów, z punktu widzenia ekonomiki myślenia, ale także z perspektywy idealizacyjnej teorii nauki, z jej imperatywem redukcjonizmu, nie zmieniałoby zasadniczych konkluzji owej analizy.

Doskonałym studium analitycznym jest rozdział szósty analizujący dokumenty normatywne regulujące w FR politykę językową. Jak zaznaczyłem wcześniej owe akty prawne uwidaczniają ewolucję w podejściu do prawnej pozycji języka rosyjskiego. We wszystkich, analizowanych przez Habilitanta, unormowaniach, dostrzegalne jest stopniowe wzmacnianie strukturalnej pozycji języka rosyjskiego. Ciekawe, że tendencja ta dotyczy także dokumentów o charakterze fundamentalnym dla Rosji jak kolejne Strategie Bezpieczeństwa Narodowego FR.

Dr B. Hordecki dokonał także analizy głównych wątków narracji politycznojęzykowej w ramach debaty parlamentarnej, a więc w Dumie Państwowej i Radzie Federacji. Także w tym przypadku Habilitant dostrzega ich istotną koincydencję z wydarzeniami politycznymi – agresja skierowana wobec Gruzji w 2008 r. czy Ukrainy w 2014 r. Należy się zgodzić z konkluzją Autora,

---

⁴ Tamże, s. 351.

iz następuje stopniowe zaostrenie parlamentarnej retoryki w obszarze dyskursu nad polityką językową bowiem stanowi ona istotny i stosunkowo bezpieczny element wzajemnej rywalizacji i uwiarygadniania ugrupowań politycznych.

Ciekawe i śmiało rozwiązanie formalne zastosował Habilitant w „Zakończeniu” publikacji. Przedstawił ceremonię otwarcia zimowych igrzysk olimpijskich w Soczi jako projekt narracyjny mający ukazać otwartość i uniwersalność rosyjskiej kultury. W spektaklu nie pojawiły się – tak przecież eksploatowane wątki jak „Wojna Ojczyzniana” czy wielkie wiktorie i ekspansja terytorialna rosyjskiego państwa. Dr. B. Hordecki zestawia to wydarzenie z agresją na Ukrainę, która rozpoczęła się tuż po zakończeniu zimowych igrzysk i wskazuje, że doskonale ilustruje ono istotę realizowanej przez współczesną Rosję polityki językowej. Jak zauważa „Fragmentaryczność, omijanie niewygodnych faktów, uproszczone i mylące interpretacje – niewątpliwie tego typu rozwiązania stanowią najbardziej wyraziste składowe autowizerunku, który państwo rosyjskie współcześnie usiłuje kreować i upowszechniać”⁵. Wysoce trafną i wspartą na przeprowadzonej analizie jest konstatacja, że istnieje daleko idące podobieństwo między bolszewicką i współczesną polityką językową, która zmierza „w kierunku rewitalizacji i multiplikacji wielu wzorców i schematów, które wypracowano jeszcze w czasach carskich..”⁶. Habilitant wskazuje, iż wszystkie kluczowe zjawiska z obszaru polityki językowej realizowanej przez RF w długiej perspektywie wpływają niekorzystnie zarówno na zarządzanie samym państwem jak i na jego tkankę społeczno-kulturową, a także utrudniają rozwój wszystkich innych języków, którymi posługują się narody i narodowości zamieszkujące państwo rosyjskie.

W konkluzji pozwolę sobie na osobistą refleksję – w momencie, gdy Habilitant rozpoczął pracę nad tym wybitnym dziełem przypuszczam, iż nie przewidział kontekstu sytuacyjnego – faktu, iż Jego Monografia stanowić będzie ogromnie ważki klucz do zrozumienia aktualnej dynamiki konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, ale także poprzedzającego go konfliktu białoruskiego czy kazachskiego. Nie ukrywam, iż podczas analizy owego dzieła wielokrotnie starałem się wykorzystać je do deskrypcji komunikatów artykułowanych przez obecne państwo rosyjskie aby ocenić możliwe warianty dalszych wydarzeń. Z uznaniem muszę przyznać, iż dzieło Habilitanta, z mojej perspektywy badawczej, doskonale przeszło próbę jego fasyfikacji.

---

⁵ Tamże, s. 347.

⁶ Tamże, s. 346.

Osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne

Habilitant ma też znaczące osiągnięcia dydaktyczne. Dwukrotnie był promotorem pomocniczym w zakończonych przewodach doktorskich. Jest też promotorem pomocniczym w trzech otwartych przewodach doktorskich. Wypromował dotąd 157 licencjatów. Prowadził zajęcia dla studentów I i II stopnia na kierunkach: dziennikarstwo i komunikacja społeczna, politologia, stosunki międzynarodowe, zarządzanie państwem (m. inn. wykłady i ćwiczenia z Logiki, Retoryki i krytyki i ćwiczenia z Tekstu reklamowego. Od szeregu lat prowadzi zajęcia anglojęzyczne (Introduction to Philosophy, Stereotypes in International Relations, The Art of Dialogue, Roads and Off-Roads of Political Correctness). W obecnym roku akademickim prowadził, wspólnie z prof. UAM Tomaszem R. Szymczyńskim, kurs dla doktorantów w ramach Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych UAM, przeprowadził w roku 2020 kurs dla aplikantów I a także III roku Okręgowej Izby Radców Prawnych w Poznaniu, wielokrotnie współorganizował międzynarodowe szkoły letnie dla studentów oraz doktorantów. W długiej liście jego osiągnięć dydaktycznych, obejmującej kilkadziesiąt pozycji, są też zajęcia dedykowane dla młodzieży licealnej i gimnazjalnej. Koordynował też staże edukacyjne studentów z Rosji, Białorusi, Kazachstanu i Ukrainy.

Habilitant ma też istotne osiągnięcia organizacyjne. Potwierdzeniem uznania jego działań naukowo-organizacyjnych na rzecz Jego macierzystej uczelni jest wybór Habilitanta do Senatu UAM (kadencja 2020-2024). Jest też członkiem Kolegium Elektorów UAM (kadencja 2020-2024), a także Senackiej Komisji ds. Komunikacji i Odpowiedzialności Społecznej (kadencja 2020-2024). Współorganizował i koordynował wizyty na uczelni znaczących badaczy ukraińskich i rosyjskich. Wielokrotnie był nagradzany za swoje osiągnięcia naukowe (Nagroda Rektora UAM III stopnia i trzy nagrody Dziekana WNPiD) i dydaktyczne – pięciokrotnie uzyskiwał Nagrody dziekana WNPiD.

Habilitant prowadzi też bardzo aktywną działalność popularyzatorską, które obejmują listę 39 przedsięwzięć. Wymowny jest fakt, iż prowadził wykłady zarówno dla słuchaczy Uniwersytetu III Wieku, jak i dla uczniów liceów i gimnazjów. Dr B. Hordecki od szeregu lat jest sekretarzem Stowarzyszenia Oświatowego im. Dezyderego Chłapowskiego w Kościanie, a także członkiem Zarządu Stowarzyszenia Absolwentów Gimnazjum i Liceum w Kościanie. Na rzecz tej wspólnoty opracował i opublikował kilkanaście publikacji ukazujących dzieje tej zasłużonej dla lokalnej

społeczności placówki oświatowej, której jest absolwentem. To niezwykła umiejętność łączenia profesjonalnej nauki ze służbą na rzecz „małej Ojczyzny” Habilitanta.

Konkluzja

Wyżej omówiony bogaty, zróżnicowany dorobek naukowy dr. B. Hordeckiego zarówno w kategoriach jakościowych jak i ilościowych stawia go w gronie wybitnie utalentowanych i uzdolnionych badaczy młodego pokolenia. Stwierdzam, iż Habilitant jest w pełni ukształtowanym samodzielnym badaczem, który już na tym etapie swojego dorobku naukowego prezentuje szczególną dojrzałość, kulturę i dociekliwość badawczą. Biorąc pod uwagę wyjątkowe walory rozprawy habilitacyjnej oraz wartość dotychczasowych osiągnięć badawczych, dydaktycznych i organizacyjnych, z pełnym przekonaniem wnioskuję o przyjęcie całego dorobku naukowo-badawczego i dydaktyczno-organizacyjnego dr. Bartosza Hordeckiego do dalszego procedowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego.

dr hab, prof. ASzwoj Piotr Grochmalski